

С Т А Н О В И Щ Е

от

проф. д-р Тони Трайков

член на научно жури

относно защитата на дисертационния труд на

Кирил Иванов Николов,

**задочен докторант към катедра „Социално-икономическа география“
при Геолого-географски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“ в
професионално направление 4.4 Науки за Земята (География на
населението и селищата)**

на тема:

**„Конфесионално развитие на България от Освобождението до днес –
географско разпространение, взаимоотношения между отделните
конфесии в страната, проблеми и перспективи“**

1. Данни за докторанта:

Кирил Иванов Николов е роден на 12 май 1994 г. През 2013 г. завършва Земеделска професионална гимназия “Климент Арк. Тимирязев” в град Сандански, където е роден. През 2017 г. завършва бакалавър по специалност География в СУ “Св. Климент Охридски”, а година по-късно завършва и магистър в същия университет към магистърска програма Регионално развитие и управление. От 01.03.2021 г. е редовен докторант към катедра “Социално-икономическа география” в Геолого-географски факултет на СУ “Св. Климент Охридски”. Година по-късно, на 15.04.2022 г., поради назначаването му за асистент в същата, е прехвърлен в задочна форма.

Владее английски език.

2. Данни за процедурата

Кирил Иванов Николов е трансформиран със заповед № РД 20-836 от 15.04.2022 г. като докторант в задочна форма за обучение в ОНС „доктор” по професионално направление 4.4 Науки за Земята (География на населението и селищата). За научен ръководител е определен доц. д-р Георги Бърдаров, а крайният срок за отчисляване е 24.11.2024 г. С гласуване на катедрата е определена темата на дисертацията “Конфесионално развитие на България от Освобождението до днес - географско разпространение, взаимоотношения между отделните конфесии в страната, проблеми и перспективи”.

Положени са успешно, както докторантски минимум, така и останалите изпити от индивидуалния план. Докторантът е отчислен с право на защита съгласно заповед № РД 20-2441 от 17.12.2024 г.

Дисертационния труд е обсъден на разширен катедрен съвет на 01.07.2025 г. и му е даден ход за публична защита. Спазени са всички правни и нормативни изисквания, за да може да се даде ход за публична защита на дисертационния труд.

Съгласно заповед на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“ № РД-38-443/18.07.2025 г. е определен състав на Научното жури и официално е даден ход за публична защита на дисертационния труд.

3. Характеристика и оценка на дисертационния труд

Предложеният за рецензия дисертационен труд отговаря на изискванията за докторска дисертация за придобиване на образователна и научна степен “доктор” в СУ „Св. Климент Охридски“. Той е представен в обем от 190 стандартни страници, от които 171 страници са основен текст. Работата включва увод, четири глави, всяка от които е съставена от по четири

подглави, заключение с изводи, приноси на дисертационния труд, списък с 25 авторски картографски фигури и 5 таблици. Използваната литература се състои от 133 заглавия на български език и 25 на латиница.

Уводът на дисертационния труд е добре структуриран и поставя ясно акцент върху актуалността на темата за религията като фактор за културно, обществено и политическо развитие. Авторът очертава значимостта на изследването в контекста на глобализацията и регионалните различия, както и в рамките на съвременните конфликти на религиозна основа. Добре е представена и връзката между религия и наука, с позоваване на авторитетни мислители като Айнщайн и Дюркем, което придава философска и теоретична дълбочина на изложението. Подчертава се и практическата стойност на изследването, свързана със запазването на етно-религиозния мир в България след 1989 г., като този контекст придава особена тежест на разработката.

В същото време уводът съдържа значителен обем исторически, политически и географски препратки, които убедително аргументират необходимостта от научно изследване на религиозните конфесии у нас и на Балканите. Целите, задачите и методите на изследването са ясно формулирани, като особено силна страна е интеграцията на пространствения (географски) и сравнителния анализ, както и предвиденото използване на теренни изследвания и ГИС технологии. Това придава на дисертацията интердисциплинарен характер и актуалност. Все пак, би могло да се препоръча известна синтезираност на увода, за да се избегне прекомерното натрупване на примери още в началото, като част от конкретните казуси се оставят за аналитичните глави.

Първа глава от дисертационния труд изпълнява функцията на теоретико-методологическа основа, като успешно интегрира

интердисциплинарни подходи от теология, социология, история и география. Авторът поставя акцент върху ролята на религията като социален феномен и като основа за културни и поведенчески модели, подкрепяйки изложението с класически теоретични позиции на Огюст Конт, Емил Дюркем, Макс Вебер и Ернст Трьолч. Много важен акцент е широкият исторически обхват – от праисторически вярвания и древни митологии до формирането на големите монотеистични религии и последвалите им конфесионални разделения. Включените класификации на религиите по различни критерии (хронологични, количествени, по същност на божествата, географски и др.) демонстрират аналитичен подход и създават солидна концептуална основа за по-нататъшните изследователски раздели.

В същото време текстът е изчерпателен и богат на емпиричен материал, което засилва неговата аргументация, но понякога създава впечатление за прекалена схематичност на изследването. Препоръчително би било по-ясно очертаване на връзките между различните теоретични концепции и конкретната изследователска цел – анализ на етнорелигиозния модел в България. Също така може да се предложи редакция, за да се избегне прекаляването с примери още в методологичната част. Независимо от това, главата представлява солидна основа за научното изследване, демонстрирайки добра осведоменост по темата и способност за критическо осмисляне на **разнообразни източници и концептуални подходи.**

Втора глава на дисертационния труд представя мащабен исторически анализ на възникването и разпространението на основните вероизповедания в България – християнство, ислям, юдаизъм, а също така и на богомилството. Систематично са проследени предпоставките, условията и процесите на религиозни трансформации в различни исторически епохи, подкрепени с широк набор от историографски

източници и цитати. Силна страна на изложението е проследяването на религиозните динамики в пряка връзка с политическите, социалните и етническите процеси, което придава комплексен и интердисциплинарен характер. Наличието на конкретни примери – от покръстването на българите при княз Борис, през ролята на богомилството, до драматичните прояви на насилствена ислямизация и „Възродителния процес“ – създава пълноценна хронологична и аналитична рамка.

Наред с това, обемният материал в главата показва изключителна познаване на темата и стремеж към всеобхватност, но някои факти се описват в прекалено голяма детайлност за сметка на аналитичната оценка. За по-голяма академична убедителност би могло да се акцентира върху сравненията между различните вероизповедания и тяхното дългосрочно влияние върху етнорелигиозния модел в България, вместо да се представят прекомерно много исторически факти.

Трета глава от дисертационния труд представлява задълбочено историко-социологическо изследване на развитието и взаимоотношенията между основните конфесионални общности в България от Освобождението до наши дни. Авторът проследява три големи периода – от 1878 до 1944 г., годините на социализма (1944–1989) и съвременния етап след 1989 г. Силна страна е богатството на факти и източници – статистически данни от преброявания, архивни свидетелства и изследвания на водещи учени. Подробно са разгледани православие, католицизмът, протестантството, ислямът и юдаизмът, като вниманието е насочено както към институционалното им развитие, така и към социалните и политическите контексти, в които функционират. Подобен широк и сравнителен подход позволява комплексно разбиране на религиозната динамика и на ролята на вероизповеданията в изграждането на българската национална идентичност и социална тъкан.

Би било препоръчително на места да се постигне по-голяма концентрация и по-ясно структуриране около основната изследователска цел – как конфесионалните отношения са повлияли и продължават да влияят върху етнорелигиозния мир в страната.

Четвърта глава е с най-важно приносно значение за целия дисертационен труд. В нея се прави подробен анализ на заплахите от нов конфликт в Западните Балкани (Босна и Херцеговина) през призмата на Югославията от 90-те години на ХХв. Изяснява се и заплахата от манипулация на хората чрез техните религиозни вярвания и съответно от разпалването на остра религиозна конфронтация. Най-важните за цялата дисертация подглави са IV.3 и IV.4, в които докторанта дава свое авторско виждане за вътрешните и външни геополитически фактори, които могат да провокират конфронтации по оста християнство-ислям в България в обзримо бъдеще. Не е подмината и една много деликатна тема, а именно ролята на ДПС за формирането и запазването на българския етно-религиозен модел след 1989г. В последната подглава се дава авторско определение за този модел и отново са анализирани заблудите свързани с него, но и заплахите и предизвикателствата пред съхраняването му в един толкова горещ и конфликтен регион, какъвто е Балканския полуостров.

Заключението на дисертационния труд демонстрира умело обобщение на историческите и съвременни религиозни процеси в България, като акцентира върху динамиката на конфесионалните промени, тенденциите към секуларизация и потенциалните рискове от етнорелигиозни напрежения. Силна страна е съпоставянето на националния контекст със световни примери и процеси (напр. Босна и Херцеговина), което поставя българския случай в по-широка перспектива. Авторът аргументирано подчертава, че въпреки устойчивия модел на толерантност, манипулацията и политическите интереси могат

да превърнат религията в инструмент за конфликти. В същото време заключението предлага и оптимистична визия – възможността за съхранение и развитие на мултиетнически и мултирелигиозен модел, основан на сходствата между общностите. По този начин трудът постига баланс между предупреждение и надежда, като очертава значението на анализа за превенция на бъдещи конфликти у нас.

4. Данни за автореферата

Авторефератът отговаря напълно на съдържанието на дисертационния труд и представя най-съществените аспекти на разработката. Авторефератът отговаря на всички изисквания на СУ „Св. Климент Охридски“ и може да се приеме в този му вид.

5. Научни приноси

Приносите в дисертационния труд са разделени на теоретични и практико-приложни.

Те напълно отговарят на съдържанието на дисертационният и точно отразяват постигнатото от автора. Най-ценни според нас са трети и четвърти принос, свързани с българския етно-религиозен модел след 1989г., като автора предлага и своя трактовка за него и прави обстоен анализ какво го определя, как е възникнал и какви са реалните заплахи в обозримо бъдеще да бъде разрушен!

6. Критични бележки

Имаме и няколко критични бележки към докторанта, които са свързани с уеднаквяване стила на цитиране и привеждането във вид, който налагат научните стандарти, на места стила е прекалено описателен, нуждае се от прецизиране. Откриваме граматически и технически грешки в текста, които можеше да бъдат коригирани и отстранени. Заключение то също можеше да бъде по прецизно и научно издържано в стилистичен и съдържателен план.

7. Заключение

В заключение смятаме, че представеният за рецензиране дисертационен труд на Кирил Николов е завършен, на много добро научно ниво, със задълбочен аналитичен елемент и открояващи се ясно практико-приложни качества. От направения анализ, справката за приносите и изводите в заключението смятаме, че докторанта се е справил успешно с поставените в началото цел и задачи. Дисертационният труд разглежда много важна и актуална от гледна точка на етно-религиозния мир и бъдеще на България проблематика.

Въз основа на това предлагам на уважаемото жури да присъди на Кирил Иванов Николов образователна и научна степен „доктор“ по научната специалност География на населението и селищата от професионално направление 4.4 Науки за Земята.

София, 01.09.2025г.

С уважение:

Проф. д-р Тони Трайков

